

שטרן שבמערב ברלין. המלון היה מאוכזר לס במהגרים יהודיים מרוסיה, ובאמצעות עקב שלום אחרי הדי המהפכה הרוסית, והשפעתה על היהדות במזרח אירופה. באותה תקופה גנש שלום את ש"י עגנון, נין ואת אריה לודוויג שטראוס, כאשר הידידות עם הראשון הפכה לידידות רבת-שנים (ודמותו של שלום שימש גם כמה פעמים כמוטיב בספריו של עגנון).

לקראת תום המלחמה העולמית גויס שלום לצבא הגרמני, אך שוחרר מהצבא בשל היותו, לדברי הרופאים הגרמניים, משהו בין פסיכופאט לסכיזופרן. בפרק ינה (1917-1918), המתאר תקופת חייו בשווייץ, וכן בפרק ברן (1918-1919), שם מתהדקים יחסיו עם וולטר בנימין וראשית גילוייו את חוכמת הנסתר היהודית. בראשית הפרק מיונן (1919-1922) מספר שלום על מישפתה אשתו של ש"י עגנון, על סוגסה שהוא עצמו חיבר על והיה העקוב למישרו, ואת תיאור הגברת התעניינותו בספרות הקבלית והחסידית. במינכן החליט שלום לעבור הסבה מר תימטיקה ללימוד שפות שמיות ופילוסופיה, וכן ללימוד השפה הערבית. בפרק זה ניתן לעקוב אחר התהליך היהודי שבר על שלום, תוך שהוא מבסס לעצמו את הכלים השונים, שהביאו לו מאוחר יותר את התהילה העולמית שלו. תקופה זו מסתכמת לבסוף בשני הכרכים הראשונים של שלום פירס מקורות ומחקרים לתולדות המיסטיקה היהודית.

הפרק התשיעי, ערב עלייתו לברלין ופראנקפורט, מתאר את הכנותיו של שלום לעלייה ארצה, ואת איסוף הבסיס לספרייה שאותה הביא עימו ארצה. בפרק זה שבו שלום ומספר על אחיו שנבחר באותה תקופה כציר בלאנדטאג, והיה אחד מראשי הדוברים של הקומוניסטים הגרמניים. הפרק העשירי והאחרון הוא ירושלים (1923-1925) שבמהלכו מתאר שלום את עלייתו ארצה, גילוייו את ירושלים, ראשית הוגו ברנמן, ספריו ביד התהילה עבודתו בבית הספרים הלאומי אצל הציונית, דירתו הראשונה ברחוב החבשים (בבניין שכתב שורות אלה התגורר בילדותו ממו), בפרק זה, מוסיף שלום ומביא תיאור אישי נוסף, המתוסף לתרי אורים אחרים של ירושלים באותו, רנ" סנס" תרבות של ראשית שנות העשרים, רנסנס שהביא לתשתית שעליה נוסדה האוניברסיטה העברית בירושלים.

מברלין לירושלים הוא מהספרים העצורים בים ביותר אשר ראויאר בשנים האחרונות, שכונתו לא היתה להעצוב, אלא לתאר, העצב בסיפרו של שלום הוא עצב התהום בין הציונות האופטימית וההרמית של שני העשורים הראשונים של המאה, לעומת הציונות האלימה של שנות השבעים והשמונים. באמצעות שברירי ההגיגים שבספר זה אפשר להשוות בין החזון הציוני הנפולת הציונית, שהשתלטה בשנים האחרונות על המדינה, ועל שרידי הרעיון הציוני המקורי. הספר מומלץ לכל מי שחפץ לדעת, ללמוד ולהבין את הפער שבין תיקות התרבות שקיננו אצל צעירי ראשית המאה, והגנביות המהרירה והריקנות חסרת התוכן של החברה הישראלית בהווה. הווה שלגרושם שלום לא היה כל חלק בו מזה שנים רבות.

תיעוד

כובשים ונכבשים

ישנם ספרים שכאשר הם רואים-אור, נכפלת המשמעות שלהם. ספר כזה הוא השבת השחורה מאת מרדכי נאור*. הספר פורש חלק מהמאבק המדיני של היישוב היהודי בארץ-ישראל בשבת, כ"ט סיון תש"ו, 29 ביוני 1946, שכינויה בעגת היישוב: "השבת השחורה". ביום זה נעצרו ונכלאו מנהיגי היישוב היהודי, תוך ניסיון בריטי אחרון לפרוק

* מרדכי נאור — השבת השחורה; סידרת לוחמים — הוצאת הקיבוץ המאוחד; 162 עמודים (כריכה רכה).

את היישוב מנישקו אלפים הובלו למחנה נותרימער, הקלסים הבריטים פרוצו בו משוריינים ובטנקים לתוך עשרות קיבור צים ומשקים. מעצרים וגדרות-חיל הוקמו עיר ובכפר. הנסיון האחרון של הכובש הבריטי לדכא את היישוב היהודי התמקד בעיקר במעצר מנהיגי-היישוב. הרקע לשבת ה-שחורה היה בהתאגדות תנועת המרי כנגד הכובש הבריטי, וצמיחתה של הנהגת הסוכנות היהודית כמייצגת בלעדית של היישוב היהודי (בדומה לוועד הכל-יהודי ארץ-ישראל, אך כעודר וונה לאומית, הניצב כיום בראש ערביי הגדה המערבית). סיבה נוספת: כישלון השילטון הבריטי בטיפול במיכלול הבעיות הבערות בארץ-ישראל, אך כעודר תו של גיבור המלחמה הבריטי, הפילד-מארשל בלונדון, שאמר: הדברים שנכללו בפירוט בתחום התעניינותי היו פעולות הצבא כסיוע לרשות האזרחית

שרת ורמו בלטרון

סוכנות יהודית = הכוונה לאומית

לקיים חוק ופדר, ומבחינה זו היתה תמונה מרכזית... בהמשך עדותו מעיר מונטי כי השילטון המרכזי בלונדון והשילטון המנדטורי בירושלים סבלו כמעט מכל התחלואים האפשריים באשר לטיפולם בנושא הבעור, דהיינו דיכוי מרי היהודי (במילים מעודנות להיום: השילטון המרכזי בירושלים והשילטון של המישל האזרחי ביהודה ושומרון סבלו הודש כמעט מכל התחלואים האפשריים באשר לטיפולם בנושא הבעור, דהיינו דיכוי המרי הערבי).

מאה אלף חיילים בריטיים ו-15 אלף שוטרים יצאו למיבצע, שכתוצאה ממנו נעצרו 2,659 גברים ו-59 נשים לחקירה נוספת. בקרב היהודים היו ארבעה הרוגים ו-80 פצועים. בין הנעצרים: ארי בעה חברי הנהלת הסוכנות היהודית, משה שרתוק (שרת), יצחק גרינצ'וב, ד"ר אמיל שמורק וד"ר ברינדל (דוב) ג'וזף (יוסף). אליהם צורפו, מאוחר יותר, דויד רמז, ברל רפ"ל, יצחק רבינוביץ, ושרת נבחרה שניה, כולל ראשי ערים ושאר נבחרים ציבור. סיפרו של מרדכי נאור מוכיח בפשטות את דבר קיומו של תהליך היסטורי, המונע עצירת תנועות שחרור לאומיות במאבק עם כובשיהם. והראיה: התחמת קותם של חלק ממנהיגי היישוב מידי הכובש הבריטי, ומייד אחר-כך תהליך ההתאוששות של ההגנה ושאר מוסדות היישוב למרות איכלס מנהיגי היישוב במחנה-המעצר בלטרון, ושאר הנעצרים בעתלית וברפ"ח.

בפרק היסיום מסיק נאור את מסקנותיו על אירועי השבת השחורה. כהתייחסו לבעיות הפוליטיות שהתעוררו כ"תוצאה מהניסיון הבריטי הכולל הוא מס' מיק אירועים אלה לאירועי התקופה ה"אחרונה בגדה המערבית, וכך כותב נאור:

"השבת השחורה והתערערות החסיים בין היהודים לאנגלים, גרמו לקיבוץ גובר בין מתונים ואקטיביסטים בתנועה הציונית... יותר ויותר השתרשה ההכרה, כי במקביל למאבק עם הבריטים היוני לתת את הדעת על הזירה הערבית... והעיקר: השבת השחורה היתה מבחינתנו של היישוב היהודי בן 600 אלף התושבים, משבר גדול... התוצאה הישירה ממיתקפה זו לא היתה התפוררות והתרופפות, כפי שחזו הבריטים, כי אם התלכדות של כל היישוב, להוציא קולות בודדים שטענו כל העת כי אין לקרוא תיגר על האימפריה הבריטית..."

מסקנתו העיקרית של הספר השבת השחורה היא אחת ויחידה, הטובה לימים להם ולמחרתם היום בגדה המערבית: להצב צבאי, דיכוי, ניסיון לפילוג ולשבירה לאומיים מביאים לאחדות לאומית, המעניקה לעם הכבוש את העוצמה להתמודד גם בגדולה ובעוצמה שבאימפריות.

הספר השבת השחורה מומלץ לקריאה לשרי ממשלת-ישראל, ובעיקר לשרי-הביטחון, הנוהגים כאילו הם המאמינים כי ניתן לצעוד בכיוון ההפוך להיסטוריה. הספר מומלץ גם לכל מי שחרד לגורלה של הארץ הזאת. השבת השחורה מעניק מימד ופרספקטיבה היסטוריים לטרגדיה הנוכחית בימים אלה על העם הזה, כאשר בניו נצבים מהצד האחר של המיתר, ככובשים.

ניקור

מישפתה המידבר

לפני כשנה ראה-אור סיפרם של זוג הסופרים יונת ואלכסנדר סנד כבר ארץ נושבת * שהוא מעין ספר-מעבדה על חיי

הזוג סנד

ספר-מעבדה על הקיבוץ

הקיבוץ. הוא נשבת בידי שני מחברים, בעל ואשתו, ואת מעמדם בספרות גיבשו כבר בסיפרם אדמה ללא צל, שאף הוא עוסק בחיי הקיבוץ בעבר הרחוק. בכבר ארץ נושבת מחדדים צמד המחברים את כלי הספרות שלהם, ובלולטת הש"פעת הרומן הצרפתי החדש והמיקרוסקופ פים הספרותיים שלו — באמצעות נבחרת ריקמה אנושית זו. הזוג סנד משתמש שים בסיפרם החדש בלשון הסוכנות עד למאוד, תוך שהם פורשים את חזיהם של חברי מישפתה-הארומה, קבוצת החלוצים החיה בנגב, וכבר הספיקה להרויק את אדמותיו.

בסיפרם של הזוג סנד יש גלרייה מצומצמת של נפשות פועלות, החיות חלומות ומגשימות את היום-יום, ומספידות מקרוב ומרחוק את היום-יום. סנד כבר ארץ נושבת: הוצאת ספרי סימן קריאה והוצאת הקיבוץ המאוחד; 236 עמודים (כריכה רכה).

ומרחוק את יודי שנפל. אלה אינם אנושים מדושני-עונג, אלא נפשות מתלבטות. ממישפט הפתחה, "זה המקום לטוב ול-רע", הוא מעין מוטו פנימי, המדריך את כל אירועי הספר, שהינו סטאטי למדי, ומשמעו: חשון-נפש נובק. בכבר ארץ נושבת יש תמונות חיים של משפחת-המידבר, כמו: "ואולי ראשה הוא השעון אל גופו השרוע-הישוב. היא נרשמת בנחת. מגישה לשמש את קמטי הצהוק והשנים שמסביב לעיניה ולצדו שפתיה..." או מילחמת-יחיד במסגרת הן חברתית הסובבת אותו, כאשר הוא נתון בתשראת מיכאל קולהאס, גיבורו של בכבר ארץ נושבת הוא ספר מעודן, רגיש ויצא-דופן, המוליד במקבילה את חיי הקיבוץ ואת חיי הפרט בקיבוץ. תוך שני שותיו ומתבריו מעוררים את שאלות היסוד של החיים הקיבוציים, ושל הפרט ביניהם. היינריך פון-קייסל.

הסיומת של הספר היא המסר, שבו נאמר: "אבל שוב נתקפים בחלה, כי נזכרים לדעת שהחלום כבר לא מה שיהיה, כבר רל לעומת מה שהיה ומה שישנו; ואם כך, ואם ממשכים וחיים, אז עוד יחפשו כמה מלים של ממש לה-גיד אותן זה לזה, ולשניים, לארבעה, למתן, שתמיד חבים להם דבריהם..."

מדע בדיוני

מרידה

סיפרו של רוברט צ'ילסון מלכי הכוכבים * הוא ספר המתאר עולם של בני הכוכבים השליטים, כאשר הנשלטים הם בני-האדם. גיבורו של הספר הוא אדם השואף ליהפך לבן-כוכב. הוא פועל להשיג אתם כוחות על-טבעיים, אשר יקנו לו את הזכויות הנכספות, ומורד בכבידה (גרופטיצה) הוא גדל באחד מכוכבי הי שמיים החוקים, רייבנהאם, תוך שהוא משלל את הכוחות האל-אנושיים שלו, וזוכה לתמיכתה של אמו.

רייס, גיבורו של צ'ילסון, יוצא להרים כדי לשלל את יכולתו, ובעזרת כוח-רצון חזק ביותר הוא מגיע לתוצאות הרצויות. כאשר רייס ובוכן, הוא מגיע ל מקומות היישוב, תוך שהוא מתחיל בסיר פור של חטיפת כלירחיה חלליים, אחרי שהוא מתחיל כשוליה באחד מהם, ומי שכלל את הבנתם בתיפעולם. רייס מקרב אליו קבוצה שלמה של בעלי כישורים הולמים לשרת אותו, במרידה שהוא מתכנן בבנייה-כוכבים, והם נמלטים מהאגד הקיסרי.

כמו ברומן בלשי-חללי, מוליך צ'ילסון את גיבורו ותבורתו לנקודת העימות בין רייס ובין אחד מבני-הכוכבים, המחווק שבשי את אחותו: "השניים עמדו כנציבי מלה, פניהם קפואים בחיך של שיטנה ובטויות של זעם. כל אחד מהם שמר על תנוחת גופו, ונאבק בכוחות היריב..." ובשיא המאבק ביניהם, מתרחש הלא-יאומן בן-האדם מגנח את בן-הכוכבים: "אך מיר התעקמו פניו, עתיו התלגלו בחוריהן בחרדה; הנערה כיוונה אקרה למולה באותן רגע זינק הקליע המוכסף של רייס אל חזה אויבו. סלאבין עצר אותו כמסר מולו, מבלי לחשוב, אף באותו הזמן נורה לעברו כדור האקרה. שניהם השו כדור כטרם נשמעה היריה, אך סלאבין עשה טעות ואחז בו, כאילו הוטל כדור המחשבה. היה עליו להרוף את הכדור ולהניח לו. אחיותם של שני הכדורים כמורע, בעת ובעונה אחת, הביאה על סלאבין את קיצו: המאבק היה נרול מדי. האבוב השתחרר וניקב את גופו פעמיים. הכאב שבר את כושר הריכוז שלו, וגולות היישי של רייס שקעו בחזהו בקול פסי-חה מתליא. רייס הפיל את קליעיו הלך וישבו, בלי הבחנה, מנקב את בן-הכוכבים כים ככברה..."

מלכי הכוכבים הוא ספר-הרפתקות, שי אינו מהמעולים שבספרי המדע-בידיוני, מה עוד שהתרגום השרוף, של א. כה"נ, אינו נעזר בטרמינולוגיה העברית שפותחה בשנים האחרונות בתרגום סוג זה של ספרות, וחבל.

* רוברט צ'ילסון — מלכי הכוכבים; עברית: אן כהנא; הוצאת אלישר; 147 עמודים (כריכה רכה).